

מסורת הש"ס

א. זבחים סה.ב. ירושלמי יומא פ"א ה"א. ילק"ש תורה תמו. תעד.
ב. (כל הענין) זבחים צח.א. מנחות פג.א.
ג. יומא נא.ב. זבחים צח.א. מנחות פג.א. ילק"ש תורה תקט. וראה תו"כ ויקרא ו. י. שם ז. ז. שם יד. יג.

גרסות

מאי קאמר - מזה קטע חסר בכתי"מ (והוסף בגליון).
כשהוא אחוז הראש בגוף... כשהוא אחוז הראש בגוף יש בכתי"מ ובמקורות: כשהוא אחוז הראש בגוף... כשהוא אחוז הראש בגוף.

מה להלן בסימן אחד אף כאן בסימן אחד יש בכתי"מ: מה להלן מולק ואינו מבדיל בסימן אחד אף כאן מולק ואינו מבדיל בסימן אחד.

ותנא קמא וכי מאחר דנפיקא לן בכתי"מ: ותנא קמא מאחר דנפיקא ליה.
מלא משל מעשר בכתי"מ: משלו ולא משל מעשר וכן ברש"י.

לאחר המליקה אחוז בראש ובגוף ומזה מן הדם על המזבח - אף כאן, בעולת העוף, אחוז בראש ובגוף ומזה. ושואלים: מאי קאמר [מה הוא אומר]? ומשיבים: הכי קאמר [כך הוא אומר]: מה להלן, בחטאת העוף, כשהוא אחוז (כשמחובר) הראש בגוף הוא מזה, שהרי נאמר "לא יבדיל", אף כאן בעולת העוף - כשהוא אחוז הראש בגוף מזה, ואינו מפריד את הראש לגמרי. והוא מה שנאמר לעיל בשם ר' שמעון בן אלעזר, שמבדיל בעולה רוב שנים ולא שנים. וממשיכה הברייתא: אי (אם כן) שהכתוב משווה עולת העוף לחטאת העוף, נאמר גם: מה להלן בחטאת העוף - מבדיל בסימן אחד ולא יותר, אף כאן בעולת העוף יבדיל בסימן אחד ולא יותר! על כן תלמוד לומר בעולת העוף: "והקריבו" (ויקרא א, טו), ולא "והקריבו", להדגיש שהקרבנו שונה משל חטאת העוף, וצריך להבדיל יותר מסימן אחד, דהיינו רוב שנים. עד כאן לשון הברייתא. ושואלים: ותנא קמא [ולשיטת התנא הראשון], וכי מאחר דנפיקא לן [שיוצאת לנן] ההלכה שצריך לחתוך לגמרי שני סימנים בעולת העוף ממה שנאמר "ומלק והקטיר" (שם), להקיש מליקה להקטרה, מה הקטרה - הראש בעצמו והגוף בעצמו, אף מליקה - הראש בעצמו והגוף בעצמו, אם כן מה שנאמר בעולת העוף "והקריבו" להבדילו מחטאת העוף למה לי? ומשיבים: אי לאו [אם לא] היה כתוב "והקריבו", הוה אמינא [הייתי אומר]: מאי [מה] פירושן [כמשפט] האמור בעולת העוף (ויקרא ה, י) - כמשפט חטאת העוף האמור תחילה באותה פרשיה, ללמד שאינו מבדיל יותר מסימן אחד. ואי [ואם] תאמר שאין ללמוד כך משום ההיקש "ומלק והקטיר" - הוה אמינא [הייתי אומר] שיש ללמוד משם דין אחר: מה הקטרה של עולת העוף נעשית בראשו של מזבח - אף מליקה תיעשה בראשו של מזבח, בחציו העליון, ולא בחציו התחתון כחטאת, השתא דכתב רחמנא [עכשיו שכתבה התורה] "והקריבו", והבדילה לגמרי דין עולת עוף מדין חטאת העוף, דרוש ביה נמי הא [דרוש בו גם כן] מ"מלק והקטיר", את [זו]. שצריך להבדיל לגמרי את הראש מהגוף.

למדנו בכרייתא כי לדעת התנא הראשון הוקשה עולת העוף לחטאת בהמה, שאינה באה אלא מן החולין ולא ממצעות מעשר שני, ושהיא קרבה ביום דווקא ולא בלילה, ושעבודתה נעשית ביד ימין דווקא. ושואלים: חטאת בהמה עצמה, שאינה באה אלא מן החולין, מנלן [מנין לנן]? אמר רב חסדא, דאמר קרא [נאמר המקרא]: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" (ויקרא טז, ו, ושם יא), וההדגשה "אשר לו" באה ללמד: משלו - ולא משל צבור, וכן משלו - ולא משל מעשר שני.

מיצוי קאמר קרא לא יבדיל - אין צריך להבדיל, ושביקין לקרא דאיהו דחיק ומקוי אנפשיה. ותרוויהו משמע מיניה, דמדאפקיה בשלון לאו קדריש דבשעת הזאה לא יבדיל. ולאסור אף בשעת מיצוי לא אתא קרא, דמ"והקריבו" נפקא, דחילק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף, ולכן יש לומר דאתא קרא למימר נמי דבשעת מיצוי אם ירצה לא יבדיל. והא דקאמר: לא שמיע להו דרבי שמעון בן אליקים, דמשמע שבא לחלוק על רב חסדא ורבא ואביו - היינו משום דלרבי שמעון בן אליקים אין לחוש כשמבדיל אחר הזאה שעושה מעשה עולה בחטאת, דמצות חטאת נמי כן היא, דקרא אין צריך להבדיל קאמר. ואם תאמר: ולרב הונא דאמר משמיה דרב במעילה בפרק "חטאת העוף" (חב, ד) דמיצוי חטאת העוף לא מעכב, אמאי פסלי רבנן כשמבדיל אחר הזאה? והא אין כאן מעשה עולה, דמתוך בשר בעלמא הוא כדפרישית לעיל! ולמאי דפרישתי ניחא, דדלמא רב הונא סבר כרבי שמעון כרבי אלעזר, דפירש קודם הזאה ופליגי קודם הזאה. אבל לפירוש רבינו תם קשה, דאפילו לרבי שמעון ברבי אלעזר לא פליגי אלא לאחר הזאה! וליכא למימר דלרבנן דמתניתין דזבחים (סד, ב) מיצוי חטאת העוף מעכב, דרב הונא סבר כרבי אלעזר ברבי שמעון, דהא מהדר התלמוד במעילה לאוקמי כל סתמא דמתניתין כוותיה. ויש לומר: דיעמיד מתניתין דקתני: הבדיל פסול - קודם הזאה, ואתי אפילו כרבי אלעזר ברבי שמעון. וסוגיא דזבחים דקאמר: מתניתין דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, אתי כרב אדא בר אהבה, דקאמר במעילה דדם מיצוי חטאת העוף מעכב. ואיכא רבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון אפילו לרב הונא. דמדקאמר: שמעתי שמבדילין משמע דפליגי רבנן עליה, וסברי דמיצוי מעכב. אבל סתם דמתניתין דזבחים אתי שפיר כוותיה כדפרישנו. [שייך לרף כא, ב] תלמוד לומר והקריבו - מה שפירש בקונטרס דאיכא למימר, דרבי ישמעאל אקרא ד"ומלק והקטיר" סמין - אין נראה. דמ"ומלק והקטיר" ליכא לאוכוחי מיניה דלא נימא איפכא, דהא איצטריך לראשו של מזבח. אלא מסברא בעלמא אית ליה לרבי ישמעאל דלמול עורף אקשינהו. תדע, דלתנא קמא ורבי אלעזר לא בעו קרא למול עורף, אלא ילפינן ב"מה מצינו" מליקה ממליקה.

עיונים

אחוז בראש ובגוף ומזה - וכך דייקו חכמים מן האמור "והזוה מדם החטאת על קיר המזבח" (ויקרא ה, ט), שצריך להזות מגוף החטאת עצמו, ולא לקבל את הדם בכלי או באצבע וכך להזות (זבחים סד, ב).
מאי קאמר - כי מפשט הדברים משמע שצריך להזות הוא שאחוז שניהם בידו ומזה, אבל אין לכך מקור בתנא. ולכן פירשו שהכוונה היא שצריך להזות כשהראש אחוז בגוף ואינו מופרד ממנו, והוא אכן נלמד ממה שנאמר בחטאת העוף "ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל" (ויקרא ה, ח), ומיד אחר כך נאמר: "והזוה מדם החטאת" (שם ט).
כשהוא אחוז בראש מזה - מכאן עולה בבירור כי לדעת ר' אלעזר בר' שמעון חל איסור להבדיל יותר מאשר סימן אחד בחטאת העוף. ובתוס' הקשו שהדברים סותרים את העולה מן הסוגיה במסכת זבחים (סד, ב), וכן מן הסוגיה להלן כג, א, שמשם משמע שלדעתו במה שאמרה התורה "לא יבדיל" אין משמעות הדבר שאסור להבדיל את שני הסימנים, אלא רק שאינו צריך להבדיל. והסבירו כי אכן יש מחלוקת בהבנת דעתו של ר' אלעזר בר' שמעון. ואילו רבינו תם יישב בדוחק מסוים, ששתי משמעויות יש ב"לא יבדיל", האחת - איסור להבדיל קודם הזיית הדם, והשניה - שאינו צריך להבדיל לאחר הזיית הדם, קודם שממצה (סוחט) את דמה על קיר המזבח. ואילו רמב"ן מפרש שגם מה שנאמר כאן "אחוז בראש ובגוף ומזה" ואינו מבדיל, כוונתו שרשאי שלא להבדיל, אבל אם רצה - יכול להבדיל (וראה תפארת יעקב).

אחוז בראש ובגוף ומזה - לאחר מליקה הוא הזאה, כדכתיב צמטא העוף גבי שמיעת קול (ויקרא ה): "והזוה מדם החטאת" וגו'. מאי קאמר - דהא "אחוז בראש ובגוף" משמע שצריך לאחוז שניהם בידו, ולא כפי שיהיה צורך להזות מזה או מזה, ומנא ליה הך צמטא? כשהוא אחוז הראש בגוף - שמחזיר הראש בגוף נשעת הזאה, דהא כתיב "ולא יבדיל". אף כאן כו' - דעל כרחק היקישא להכי אתא, דהא מול עורף מנורה שזה נפקא ליה לקמן, וכמשפט חטאת צמטה לא אמרינן, דהא מעוף סליק. והקריבו - דעתי הבלה נמקלת. והקריבו למה לי - לחלק, דלא נימא כמשפט חטאת העוף צמין אחד? דהא אתקש מליקה להקטרה! הוה אמינא כמשפט חטאת העוף - דסליק מיניה. ואי משום ומלק והקטיר - ההוא הוה מפקין ליה לרשע אחרינא, דמיניי נפקא לן מליקת עולת העוף ללמעלה מחוט הסיקרה היא, בראש המזבח. דאילו מליקת חטאת העוף למטה, כדילפינן לה צמחים (סד, ב): "על קיר המזבח" - זה קיר התחמון כו', צפרק "קדשי קדשים". וכיון דמיצוי לן למילתא אחרינא, לא אליס למעקק היקישא ד"כמשפט" מההוא דסליק מיניה, דאיכא למדרש היקישא דמליקה והקטרה לענין ראש המזבח, דהיקישא ד"כמשפט" לענין אחיזת ראש וגוף. השתא דכתיב והקריבו - על כרחק עקריה מיניי דחילוק לגמרי משמע ליה לתנא קמא, דלא תיגמר מיניה כלל, ואוקמינא חטאת צמטה. ומשעת דריש מ"ומלק והקטיר" דלגמרי איתקש הקטרה למליקה, צין לענין ראשו של מזבח צין לענין הראש בעצמו והגוף בעצמו. משלו ולא משל ציבור - מתרומת הלשכה. משלו ולא משל מעשר - דמרי "אשר לו" כתיב צפרק. ואפילו לרבי יהודה דאמר מעשר ממון הדיוט הוא, להכי אתא "אשר לו" לממעטיה. וציוס וציוס הימנית נמי צפר יוס הכפורים כתיב: "כי ציוס הוה יכפר", וכתיב ביה וכוונתו: "והזוה בראש וכו' פני" וגו'.

תוספות

ואפילו קודם הזאה פליגי. ואם תאמר: לרב חסדא ולרבא ואביו, אמאי מוקמי מתניתין דלא כרבי אלעזר בן רבי שמעון? הא לכאורה מתניתין קודם הזאה איירי, דומיא דרישא דקתני: חטאת העוף כיצד הוא עושה - מולק ראשו ממול ערפו ואינו מבדיל ומזה כו'! ויש לומר: דמשמע ליה דמתניתין פוסל בכל ענין, אפילו לאחר הזאה, משום דקאמר רבי אלעזר בן רבי שמעון: שמעתי שמבדילין, ומשמע דקאי אמתניתין ובה לחלוק עליה. ורבינו תם פירש, דהא דקאמר רבי שמעון בן אליקים: מאי "לא יבדיל" דקרא - אינו צריך להבדיל, היינו בשעת מצוי, דלדם הוא צריך, וכשמבדיל כל שכן שמוציא דם. ובשעת הזאה דוקא קאמר קרא לא יבדיל כלל, אבל אשעת מיצוי קאמר קרא לא יבדיל - אין צריך להבדיל, ושביקין לקרא דאיהו דחיק ומקוי אנפשיה. ותרוויהו משמע מיניה, דמדאפקיה בשלון לאו קדריש דבשעת הזאה לא יבדיל. ולאסור אף בשעת מיצוי לא אתא קרא, דמ"והקריבו" נפקא, דחילק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף, ולכן יש לומר דאתא קרא למימר נמי דבשעת מיצוי אם ירצה לא יבדיל. והא דקאמר: לא שמיע להו דרבי שמעון בן אליקים, דמשמע שבא לחלוק על רב חסדא ורבא ואביו - היינו משום דלרבי שמעון בן אליקים אין לחוש כשמבדיל אחר הזאה שעושה מעשה עולה בחטאת, דמצות חטאת נמי כן היא, דקרא אין צריך להבדיל קאמר. ואם תאמר: ולרב הונא דאמר משמיה דרב במעילה בפרק "חטאת העוף" (חב, ד) דמיצוי חטאת העוף לא מעכב, אמאי פסלי רבנן כשמבדיל אחר הזאה? והא אין כאן מעשה עולה, דמתוך בשר בעלמא הוא כדפרישית לעיל! ולמאי דפרישתי ניחא, דדלמא רב הונא סבר כרבי שמעון כרבי אלעזר, דפירש קודם הזאה ופליגי קודם הזאה. אבל לפירוש רבינו תם קשה, דאפילו לרבי שמעון ברבי אלעזר לא פליגי אלא לאחר הזאה! וליכא למימר דלרבנן דמתניתין דזבחים (סד, ב) מיצוי חטאת העוף מעכב, דרב הונא סבר כרבי אלעזר ברבי שמעון, דהא מהדר התלמוד במעילה לאוקמי כל סתמא דמתניתין כוותיה. ויש לומר: דיעמיד מתניתין דקתני: הבדיל פסול - קודם הזאה, ואתי אפילו כרבי אלעזר ברבי שמעון. וסוגיא דזבחים דקאמר: מתניתין דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, אתי כרב אדא בר אהבה, דקאמר במעילה דדם מיצוי חטאת העוף מעכב. ואיכא רבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון אפילו לרב הונא. דמדקאמר: שמעתי שמבדילין משמע דפליגי רבנן עליה, וסברי דמיצוי מעכב. אבל סתם דמתניתין דזבחים אתי שפיר כוותיה כדפרישנו. [שייך לרף כא, ב] תלמוד לומר והקריבו - מה שפירש בקונטרס דאיכא למימר, דרבי ישמעאל אקרא ד"ומלק והקטיר" סמין - אין נראה. דמ"ומלק והקטיר" ליכא לאוכוחי מיניה דלא נימא איפכא, דהא איצטריך לראשו של מזבח. אלא מסברא בעלמא אית ליה לרבי ישמעאל דלמול עורף אקשינהו. תדע, דלתנא קמא ורבי אלעזר לא בעו קרא למול עורף, אלא ילפינן ב"מה מצינו" מליקה ממליקה.

אורח ההלכה

מליקה בראשו של מזבח - עולת העוף כיצד היתה נעשית, עולה לכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מורחית והיה מולק שם את ראשה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ו ה"ב).
הקריב אהרן את פר החטאת אשר לו משלו - את פר יום הכיפורים (שמקריב הכהן הגדול ביום הכיפורים). כהן גדול קונה משלו, שנאמר: "פר החטאת אשר לו". (רמב"ם שם הלכות עבודה יום הכיפורים פ"ה ה"א).

מביום צוותו נפקא — למה ליה למילפא מחטאת זהמה? הא זכולו קרננות כתיב: "ציוס לוותו להקריבו", דמשמע ציוס ולא זלילה, וכל הקרננות נמשמעו כל מקום שנאמר אצבע וכהונה — ומוקמינן זפרק קמא דמנחות (י, א) או אצבע או כהונה, וגמר ממזורע עני דכתיב ציוס: "וטעל הכהן אצבעו הימנית", ומיניה ילפינן לכל היכא דכתיב כהן או אצבע שיהא עבודה צימין, ובעולת נדבה כתיב כהן — "והקריבו הכהן", ואידך — הא דאוקמינן במנחות או אצבע או כהונה — הני מילי לרצנן, אבל לרבי שמעון אוקימנא הסם דכהונה צעיל אצבע, דאף על גז דכתיב כהונה, אי לא כתיב צה אצבע — לא גמרינן צה ימין, ותנא קמא דלעיל כרבי שמעון סבירא ליה. ותנא קמא — דאמר: כמשפט חטאת זהמה, ורבי אלעזר ברבי שמעון — דאמר: כמשפט חטאת העוף, ומפיק היקישא לאחזית ראש וגוף. מול עורף — צעולה מנא להו? דרתי לא מני גמרינן מיניה, דאי מנטרנא לן היקישא למול עורף — תו לא ילפת מיניה אחזית ראש וגוף. דחילוקא ד"והקריבו" לגמרי ממשע להצדלה צעולה מדין חטאת, דהכי משמע: חלק הכתוב צעולה ממליקת חטאת והטעינה הצדלה, וכל שיטתו נשחטת ישנו הצדלה, גמרי מליקה ממליקה — צ"מ מלינו", מה מליקה האמורה בחטאת פירש לן צה הכתוב מול עורף — אף כל מליקה אינה אלא ממול עורף.

משנה בתורין — לשון משנה. הכי גרסינן במתניתין: תחלת הציהוב שבוה ושבוה פסול — תחלת הליהוב, כשמתחילין להביא נוהה יפה זהבה סביב לזואר — פסולין צה וצה. כן מפרש בגמרא, דנצני יונה פסולין משום גודלן, וצתורין מפני קוטנן, דיזאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא צאו.

גמרא תורין גדולים ולא קטנים — אמוריס דקרא קאי. גדולים ולא קטנים — לקמיה מפרש מאי משמע. שיכול והלא דין הוא — אי לאו דכתיב תורין הוה ילפינן מדינא דקטנים כשרים.

תוספות

ואידך כהונה בעי אצבע — בסוף "התודה" (מנחות פג, א) משני: ידו הימנית כדי נסבה. ובסוף "דם חטאת" (זבחים צח, א) משני תרווייהו כי הכא. ונראה, דלמאן דאמר דבר הלמד בגזרה שוה אינו חוזר ומלמד בהיקש, צריך לומר דכדי נסבה, דאצבע חטאת גופיה יליף בגזרה שוה ממצורע דהיינו ימין, בפרק קמא דזבחים (יג, א) ובפרק קמא דמנחות (י, א), ואם כן היכי מצי למילף עולת העוף מחטאת מהיקישא ד"כמשפט".

נמצא כשר בתורין כו' — אבריינא דהכא לא שייך למידק: האי "נמצא" למעוטי מאי, כדדייק לעיל אמתניתין ד"נמצא כשר בשחיתה פסול במליקה". דהך ברייתא אמתניתין קיימא, לפרושי דתורין גדולים כשרים כו', והדר מסיים: נמצא כמו שאמרה משנתנו. אבל לעיל לא צריך למתני כלל "נמצא", דכבר אשמועינן רישא דשחיתה מן הצואר ומליקה מן העורף ואם שינה בזה ובוה פסול.

שיכול והלא דין הוא — בשום דוכתא לא גרסינן תרווייהו, ד"שיכול" משמע דאי לאו האי קרא לא הוה אמינא הכי, אבל "והלא דין הוא" משמע דבלאו האי קרא היה לו לומר כן.

שיכול ומה בני יונה כו' — פירוש: אי לאו קרא דתורין הייתי מכשיר אפילו קטנים מקל וחומר. ואם תאמר: ואי לא כתיב קרא דתורין לא הוה ידעינן תורין כלל דכשרים לקרבן! ויש לומר דהכי פירושו: שיכול, אי לאו דאקיש רחמנא תורין לבני יונה, דמינה ילפינן בסמוך דתורין קטנים לא, אלא היה כתוב תורין רחוק מבני יונה, דהשתא היה משמע תורין בין גדולים בין קטנים. ואפילו בלא קל וחומר הוה ידעינן, אלא דניחא ליה למנקט למילף בקל וחומר. אי נמי, דהוה מצי למכתב "בני יונה ותורין", דהשתא לא הוה מקיש תורין לבני יונה, דאיכא למימר דקאי נמי "בני" אתורין, ומכל מקום גדולים כשרים מדלא כתוב בהדיא "בני יונה ובני תורין", והוה אמינא מקל וחומר דכולם כשרים — תלמוד לומר "תורין", דמשמע גדולים דוקא, דמפרש לקמן, דומיא דבני יונה.

עיונים

כדי נסבה בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן רעו) הובאה גרסה אחרת: "סלקא דעתך אמינא הני מילי חטאת העוף, אבל עולת העוף אימר לא, קא משמע לן". והסבירו כי גרסה זו בנויה על ההבנה שעולת העוף בקרבן עולה ויורד באה כנגד האימורים של חטאת הבהמה שאינו יכול להביא מחמת עוניו. ואם כן, כדון אימורים הקרבים בליה — כן דין עולת העוף, שתהא כשרה בליה, לכך הוצרכה להיקש לחטאת בהמה, כדי להכשירה רק ביום (אור שמח).

גמרי מליקה מליקה פשט הדברים מורה שיש כאן לימוד בגזירה שווה מחטאת העוף. אלא שיש להקשות: מדוע לא נלמד בגזירה שווה לענין הבלדה, שגם בעולת העוף אינו מבדיל, ואילו מ"והקריבו" נלמד שלא תהא מליקתו ממול העורף? ונראה משום כך דקדק רש"י לפרש שמדובר כאן במידת "מה מצינו", כלומר, בבנין אב, הבנוי על השוואה של דברים הדומים זה לזה, וכיון שכן מסתבר שיש לדמות מליקה ממליקה, ללמד באיזה מקום היא נעשית (והרי זה כעין "גילוי מילתא") ולא לענין הבלדה (ש"מ).

תורין גדולים וכו' בני יונה קטנים ההבחנה הבסיסית בין דין התורין לבני יונה נובעת מעצם האיחוד של "בני יונה" שמשמעו — יונים צעירות, גדולים, לבין האיחוד הכללי "תורין" (שיש שהבינו שמשמעו גדולים דוקא. ויש שהבינו שהוא ביטוי סתמי, הכולל גדולים וקטנים. ויש שהבינו שמעצם ההנגדה שלו ל"בני יונה" יש להבין כי כונתו דוקא לגדולים. ולאור הבנת אלו נתפרשה הסוגיה להלן באופנים שונים). ובטעמו של הכתוב כתב הרמב"ם (מור"ג ח"ג פמ"ו) שהוא משום שבשרם של התורין ערב יותר כשהם גדולים, בניגוד ליונים, אבל רמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא א, יד) הסביר שצוותה התורה על תורין גדולים בגלל פרישותם והידבקם בבן זוגם, שכיון

ושואלים: מה שצריכים להקריב את עולת העוף ביום, הלא מ"ביום צוותו" (ויקרא ז, לח) נפקא [יוצא, נלמד הדבר], שכל הקרבנות אינם קרבים אלא ביום! ומשיבים: אכן **כדי נסבה** [לחזנם הביא אותה] כלומר, באמת אין הליכה זו נלמדת מכאן, אלא הביא אותה דרך אגב. ועוד שואלים: מה שמולק את עולת העוף בידו הימנית גם כן לא הוצרך להילמד מחטאת בהמה, שהרי דבר זה מדברי רבה בר בר חנה נפקא [יוצא], שאמר רבה בר בר חנה אמר ר' שמעון בן לקיש: כל מקום שנאמר בקרבנות אצבע או לשון כהונה עבודת אותו קרבן אינה נעשית אלא ביד ימין, ובעולת העוף הרי נאמר כהן (ויקרא א, טו)! ומסבירים: ואידך [והאחר], הוא סבור שבמקום שנאמר כהונה בעיא [צריך] שיזכיר הכתוב גם אצבע, כדי שתהא עבודת הקרבן האמור דווקא בימין, ואילו במקום שנאמר אצבע לא בעיא [לא צריך] הכתוב להזכיר גם לשון כהונה. ובעולת העוף לא נזכרה אצבע, ולכן הוצרך ללומדה מחטאת בהמה. עוד נאמר בבבלייתא כי ר' ישמעאל למד מ"כמשפט" האמור בעולת העוף, שהמליקה בעולת העוף נעשית מול העורף (אחורי הצואר), כמו בחטאת העוף. ושואלים: ותנא קמא [והתנא הראשון] ור' אלעזר בר' שמעון, שלא למדו כמותו, שהמליקה ממול

העורף מנא להו [מנין להם]? ומשיבים: גמרי [למדום] מליקה שנאמרה בעולת העוף "ומלק את ראשו" (ויקרא א, טו) ממליקה של חטאת העוף, שנאמר בה "ומלק את ראשו ממול ערפו" (שם ה, ח), שכך נעשית מליקה.

א משנה בתורה נאמר שהמביא קרבן מן העוף מביא תורין (בגורים) או בני יונה (צעירים). ונמצא שהכשר בתורין, עוף בוגר — פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה, עוף צעיר — פסול בתורין. תחלת הציהוב של הנוצות — בזה ובוה פסול, שיצא מגדר גזול ועדיין לא נעשה בוגר.

ב גמרא תנו רבנן [שנו חכמים] בפירוש משנתנו: תורין, כשהם גדולים — הריהם כשרים, וכשהם קטנים — פסולים; בני יונה להיפך, כשהם קטנים — הריהם כשרים, כשהם גדולים — הריהם פסולים. נמצא שהכשר בתורין פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה פסול בתורין. ומביאים מה שנתנו רבנן [שנו חכמים] במדרש הכתוב "והקריב מן התורין או מן בני היונה" (ויקרא א, יד): "תורין" שאמרו הם גדולים ולא קטנים. שיכול הייתי לומר, והלא דין הוא:

א משנה בתורה נאמר שהמביא קרבן מן העוף מביא תורין (בגורים) או בני יונה (צעירים). ונמצא שהכשר בתורין, עוף בוגר — פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה, עוף צעיר — פסול בתורין. תחלת הציהוב של הנוצות — בזה ובוה פסול, שיצא מגדר גזול ועדיין לא נעשה בוגר.

ב גמרא תנו רבנן [שנו חכמים] בפירוש משנתנו: תורין, כשהם גדולים — הריהם כשרים, וכשהם קטנים — פסולים; בני יונה להיפך, כשהם קטנים — הריהם כשרים, כשהם גדולים — הריהם פסולים. נמצא שהכשר בתורין פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה פסול בתורין. ומביאים מה שנתנו רבנן [שנו חכמים] במדרש הכתוב "והקריב מן התורין או מן בני היונה" (ויקרא א, יד): "תורין" שאמרו הם גדולים ולא קטנים. שיכול הייתי לומר, והלא דין הוא:

א משנה בתורה נאמר שהמביא קרבן מן העוף מביא תורין (בגורים) או בני יונה (צעירים). ונמצא שהכשר בתורין, עוף בוגר — פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה, עוף צעיר — פסול בתורין. תחלת הציהוב של הנוצות — בזה ובוה פסול, שיצא מגדר גזול ועדיין לא נעשה בוגר.

ב גמרא תנו רבנן [שנו חכמים] בפירוש משנתנו: תורין, כשהם גדולים — הריהם כשרים, וכשהם קטנים — פסולים; בני יונה להיפך, כשהם קטנים — הריהם כשרים, כשהם גדולים — הריהם פסולים. נמצא שהכשר בתורין פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה פסול בתורין. ומביאים מה שנתנו רבנן [שנו חכמים] במדרש הכתוב "והקריב מן התורין או מן בני היונה" (ויקרא א, יד): "תורין" שאמרו הם גדולים ולא קטנים. שיכול הייתי לומר, והלא דין הוא:

א משנה בתורה נאמר שהמביא קרבן מן העוף מביא תורין (בגורים) או בני יונה (צעירים). ונמצא שהכשר בתורין, עוף בוגר — פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה, עוף צעיר — פסול בתורין. תחלת הציהוב של הנוצות — בזה ובוה פסול, שיצא מגדר גזול ועדיין לא נעשה בוגר.

ב גמרא תנו רבנן [שנו חכמים] בפירוש משנתנו: תורין, כשהם גדולים — הריהם כשרים, וכשהם קטנים — פסולים; בני יונה להיפך, כשהם קטנים — הריהם כשרים, כשהם גדולים — הריהם פסולים. נמצא שהכשר בתורין פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה פסול בתורין. ומביאים מה שנתנו רבנן [שנו חכמים] במדרש הכתוב "והקריב מן התורין או מן בני היונה" (ויקרא א, יד): "תורין" שאמרו הם גדולים ולא קטנים. שיכול הייתי לומר, והלא דין הוא:

א משנה בתורה נאמר שהמביא קרבן מן העוף מביא תורין (בגורים) או בני יונה (צעירים). ונמצא שהכשר בתורין, עוף בוגר — פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה, עוף צעיר — פסול בתורין. תחלת הציהוב של הנוצות — בזה ובוה פסול, שיצא מגדר גזול ועדיין לא נעשה בוגר.

שאבד בן זוגו לא ידבק באחר לעולם, וכן ישראל דבוקים בה' אלהיהם ולא ידבקו באל אחר לעולם. אבל היונים קנאים מאד, ובקנתאם יתפרדו ויחליפו, על כן לא בהר מהם אלא את הקטנים קודם שידווגו, כי היונה בקטנותה מוסיפה אהבה בקן גידוליה יותר משאר העופות. וטעמים אחרים ניתנו על דרך הסוד (ראה רקנאטי על התורה שם).

שיכול והלא דין הוא העירו בתוס' כי יש כאן צירוף של שני ביטויים סותרים, שהרי הביטוי "שיכול" משמעו שאם לא היה הכתוב מפרש את הדבר לא היינו אומרים כן, ואילו "והלא דין הוא" הוא פתיחה לטענה הפוכה, שמשמעה שאין צורך בכתוב זה, אלא מן הדין היינו אומרים כן, ועל כך משיבים מדוע בכל זאת הוצרך. ולכן גרסו כאן רק "שיכול" (ובתוס' היצונית העירו שבתורת כהנים משתמשים בכמה מקומות ב"והלא דין הוא" במקום "שיכול", שאם לא הכתוב לא היינו אומרים כן. וכתבו כי הקושי הוא דווקא במה ששני הביטויים מובאים יחד). ואמנם, במדרשי ההלכה שלפנינו שני הביטויים אינם מופיעים יחד, אבל בבבלייתות המובאות בתלמוד הבבלי מצוי צירוף זה פעמים רבות, ומשמעותו של "יכול" לפי זה היא פתיחה לטענה "והלא דין הוא", כאומר: שיכול הייתי לומר, והלא קל וחומר הוא (אמנם רש"ם באופן עקבי לא גרס "שיכול והלא דין הוא" בשום מקום בתלמוד. וראה בש"מ עמ' תר"ז).

אורה ההלכה
כשר בתורין פסול בבני יונה וכו' תורין קטנים ובני יונה גדולים פסולים למזבח. תחילת הציהוב בזה ובוה פסול. כמשנה. (מב"ם ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פ"ג ה"ב).

- מסורת הש"ס**
ד. שבת קלא. יומא ב.ב. מגילה כ.ב. זבחים ז.ב. צח.א. מנחות פ.א. ירושלמי מגילה פ"ה ה"ו. תוי"כ ויקרא ז, לח. ה. (הביטוי) ר"ה ה.א. טוטה יט.ב. קדושין ה.א. הוריות ז.א. מנחות פ.א. ג. זבחים כד.ב. צח.א. מנחות י.א. פ.ג.א. ילק"ש תורה שפד. ז. זבחים כד.ב. צח.א. מנחות י.א. ח. ראה זבחים סח.א. תוי"כ ויקרא א, טו. ט. תוספתא חולין פ"א טו. י. תוי"כ ויקרא א, יד. ילק"ש תורה תמו.

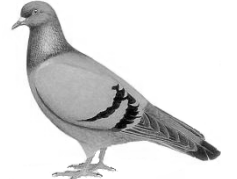
- גרסות**
כדי נסבה יש במקורות: **סלקא דעתך אמינא הני מילי חטאת העוף, אבל עולת העוף אימר לא, קא משמע לן** ראה בעיונים. **ואידך כהונה — כהונה** בש"מ הביא גרסה: **כדי נסבה. ואי בעית אימא כהונה בעיא אצבע אצבע לא בעיא כהונה. ואידך הכהן למה לי הכהן בכיהונו וראה ראייה.** **תחלת הציהוב בזה ובוה** בבבלייתא ועוד: **תחלת הציהוב שבוה ושבוה** וכן ברשימי. **שיכול והלא דין הוא** בבבלייתא ועוד: **שיכול** ובתוי"כ ובילקוט: **והלא דין הוא** וראה תוס' ועיונים.

- לשון**
כדי נסבה משמעות המלה היא — לחינם, שלא לצורך. יש סבורים כי היא קיצור מן כדיב — שקר (כמו כזב בעברית). ויש שאמרו שהיא קיצור של "כדהאי" — כמו שהיא. במשמעות: כך הובא הדבר, אבל אינו נחוץ לענין.

- הקולם**
תורין ובני יונה היונה היא העוף הקרוי יונת הבית (Columba livia domestica) ואילו התור הוא הקרוי התור המצוי (Streptopelia turtur), עוף נודד ממשפחת היוניים, המצוי בארץ בתקופת האביב וסוף הקיץ, קטן ועדין במראהו מן היונה. בניגוד ליונת הבית, התור בדרך כלל לא היה מבוית.

תור

יונה

וראה גם נספח תמונות עמ' 14, 16.

תחילת הציהוב ראה בעמוד הבא.

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים, שהרי "בני" משמעו קטנים – הוכשרו בקטנים, תורים שהוכשרו בגדולים – אינו דין שהוכשרו גם בקטנים? תלמוד לומר: "תורים", ללמד: גדולים דווקא ולא קטנים. ועוד דורשים: "בני יונה" שהזכיר הכתוב כוונתו – קטנים

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים – הוכשרו בקטנים, תורים שהוכשרו בגדולים – אינו דין שהוכשרו בקטנים? תלמוד לומר: "תורים" – גדולים ולא קטנים. "בני יונה" – קטנים ולא גדולים. שייכול, והלא דין הוא: ומה תורים שלא הוכשרו בקטנים – אינו דין שהוכשרו גם בגדולים? ללמד: קטנים דווקא ולא גדולים. ושואלים: מאי תלמודא (מהו הלימוד). מהיכן בדיוק אנו למדים? אמר רבא: מכך שלא מצאנו לישתמיט קרא ולכתוב [שישתמש המקרא ויכתוב] להיפך: "מן בני התורים או מן היונה", אלא בכל מקום נכתב תורים ובני יונה, ומכאן ש"בני יונה" נאמר בדווקא – קטנים, ו"תורים" בדווקא – גדולים. ושואלים: ושמה אימא [אמור כן]: בני יונה דכתב בהו רחמנא [שכתבה בהם התורה] "בני" כוונתו: קטנים – אין [כן]. גדולים – לא, אבל תורים, שנזכרו בלשון סתמית – אי בעי [אם רוצה] גדולים לייית [יבא] אי בעי [אם רוצה] קטנים לייית [יבא]! ומשיבים: צריך אתה לדון על תורים דומיא [בדומה] לבני יונה כיון שנזכרו עמהם בכל מקום, כדי להקישם זה לזה: מה בני יונה, קטנים – אין [כן]. גדולים – לא, אף תורים, גדולים – אין [כן]. קטנים – לא. תנו רבנן [שנו] חכמים: יכול יהו כל התורים הגדולים וכל בני היונה הקטנים כשרים? תלמוד לומר: "מן התורים" (ויקרא א, יד) – ולא כל בני יונה, פרט לתחילת הציהוב של נוצות הצואר שבזה ושבזה שפסול, בתורים – מפני שאינם גדולים דיים, ובבני יונה – מפני שיצאו מכלל קטנים. ומפרטים: מאימתי התורים כשרים – משיציהבו, משעה שצבע הנוצות מבריק, מאימתי בני יונה פסולין – משיציהבו הנוצות. תני [שנה] יעקב קרחה ברייתא: מאימתי בני יונה כשרים? משיעלעו.

תוספות

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים – כדמפרש בסמוך, דלא לישתמיט קרא דליכתוב "מן היונים". ומה תורים שלא הוכשרו בקטנים – תימה: כיון דאכתי לא קיימא לן דבני יונה הוי קטנים דוקא, אם כן מנא ליה דתורים לא הוכשרו בקטנים? דהיא גופה לא ידעינן אלא מדומיא דבני יונה! ויש לומר, דהכי קאמר: דאי מצית למילף מדוכתא אחריתא דתורים משמע גדולים, הוה אימנא מקל וחומר דבני יונה אפילו גדולים. ובקונטרס פירש דלא בעי אלא לעיכוב מנלן, דהוה לן למילף מקל וחומר דלא מעכבא, אבל לעולם לישן "תורים" משמע גדולים. וקשה לפירושו: דאי משמע גדולים, היכי בעי למדרש בקל וחומר לאפקי קרא ממשעותיה ולמימר דלא מעכבא לא לשתמיט קרא כו' – על כרחיה לאו משום דאיכא הרבה מקראות קא דריש. דאפילו לא היה כתוב אלא אחד דוכתא תורים ובני יונה הוי מצי למדרש, מדכתב בהאי "בני יונה" ובהאי לא כתיב "בני", דלמה יש לו לפסוק לייית לשונו ולכתוב "בני" בחנם? והא דנקט דלא לשתמיט – לרבותא בעלמא נקטיה. יעלעו דם – צלע מתרגמינן "יעלעא", והיינו "משיעלעו" – דשמיט גרפא ואתי דם מצלעות. ומנחם פתר במחברת "יעלעו דם" ענין בליעה, כמו (עובדיה א': וישתו ולעו").

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים וכו' – כלומר, אם לא היה נאמר "תורים" הייתי למד בקל וחומר להכשיר בהם גם קטנים (רשי' בעמוד הקודם). ותמהו בתוס' (בעמוד הקודם): והרי אם לא היה נזכרים תורים לא היינו יודעים שהם כשרים כלל לקרבן! ויש שתיירו שלשית רשי' הכוונה היא: אם לא היה נאמר בכל מקום "תורים", שמשמעו גדולים, היינו למדים מן הדין שהקטנים שבהם כשרים (בש"מ). ויש שהסבירו כי לשיטת רשי', אכן, גם אם לא היה הכתוב מציינן תורים כלל, היינו יודעים שהתורה הכשירה אותם גם כן לקרבן, כמו בני יונה, מפני ששניהם מצויים וקרובים להיתפש, או מפני ששניהם נרדפים שבעופות (ראה במפרשים על התורה ויקרא א, יד), ומן הסברה גם היינו מכשירים אותם בין גדולים בין קטנים (ש"מ). אבל בתוס' פירשו, על פי הגמרא להלן: אם לא היה הכתוב מקיש אותם זה לזה, כדי ללמד שכשם שבבני יונה רק הקטנים כשרים – כך בתורים רק הגדולים כשרים, יכול היית ללמוד מן הדין להכשיר תורים קטנים. ובכלל, שני פירושים עיקריים יש בראשונים בהסבר ברייתא זו. האחד – של רשי', כאן עוסק בשאלה מנין שהדבר מעכב אפילו בדיעבד (וכן בפירוש המיוחס לראב"ד לתורת חכמים). והשני – של התוס', שהבירור נוגע לעצם ההבנה של המושגים "תורים" ו"בני יונה". כי אם אנו מניחים מתחילה ש"בני יונה" הם דווקא קטנים, ו"תורים" הם דווקא גדולים, לא ניתן להוציא את הכתוב ממשמעותו הפשוטה בגלל קל וחומר (ראה בירור מפורט של השיטות השונות בש"מ).

מאי תלמודא – כלומר, הרי גם הקל וחומר מניח ש"בני יונה" הם קטנים, אלא שלמרות זאת יש לדון בענין זה קל וחומר, ולהבין כי מה שנאמר "בני יונה" אינו דווקא, וייתכן כי הוא כולל גם גדולים וגם קטנים (וכן לצד השני, ש"תורים" כולל גם קטנים), ואם כן מה היא בדיוק ההוכחה מן הכתוב "בני יונה" ו"תורים"?

לא לישתמיט קרא וכו' – רשי' פירש לשיטתו, שממה שהתורה חזרה בלא יוצא מן הכלל על שני הביטויים "תורים" ו"בני יונה" יש ללמוד ש"בני יונה" נאמר לעיכוב (וראה גרסת ש"מ ברשי'). אבל בתוס' הבינו כי תשובת הגמרא היא שעצם ההבחנה בין תורים לבני יונה, מלמדת שכונת הכתוב לחלק ביניהם, אפילו אם היתה נזכרת רק פעם אחת בכתוב. ומה שנאמר "לא לישתמיט קרא" וכו' לדעתם אינו דווקא, אלא תוספת לשון. אימא וכו' תורים אי בעי גדולים לייית או בעי קטנים לייית, שאלה זו מובנת לכאורה, רק אם הסבר הגמרא "לא לשתמיט" מתייחס לבני יונה בלבד, שהם לא נזכרו בשום מקום כ"יונה" (או "יונים"), ואם כן, עדיין נשארת השאלה ביחס לתורים, מנין שהם אינם כשרים כשהם קטנים. ואכן בעקבות כך שינו כמה ראשונים את גרסת הגמרא

מסורת הש"ס

- א. תוי"כ ויקרא א, יד. ילק"ש תורה תמו.
- ב. ילק"ש תורה תמו. (טענה זו מנחות ע"א. וראה יבמות ע"ב, נדה נ"א.
- ג. תוי"כ ויקרא א, יד. ילק"ש תורה תמו.
- ד. ראה תוספתא חולין פ"א טו.
- ה. ראה תוספתא שם.

גרסות

שיכול והלא דין הוא בכתי"מ ועוד: שיכול ובתי"כ ובילקוט: והלא דין הוא וראה תוס' בעמוד הקודם. ולכתוב מן בני התורים או מן היונה בכתי"מ ועוד: ולכתוב מן בני התורים או מן היונים ובכתי"מ נוסף: בני יונה למה לי לומר לך קטנים אין גדולים לא ובש"מ ועוד הביא גרסה: וליכתוב מן בני התורים או מן בני היונה וכן הוא בפירוש המיוחס לראב"ד לתוי"כ. ורמב"ן גרס: ולכתוב מן התורים או מן היונה וכיוצא בו הרשב"א: לכתוב מן התורים או מן היונים וראה תורת חיים. אימא בני יונה בכתי"מ: ואימא בני יונה וכן ברשי"י. משיעלעו בכתי"מ ועוד: משיעלעו וכן בתוספתא בערוך ובילקוט.

העולם

תחילת הציהוב שבזה ובה כאשר התורים והיונים בוקעים מן הביצה הם מכוסים בפלומה חיוורת ודלילה, לאחר כארבעה חמישה ימים מתחיל גופם להתכסות גופם של היונים בפלומה צהובה, ואצל התורים הפלומה מזהיבה. בשלב זה זה מתחילים קולמוסי הנוצות לצאת (ונפתחים) לאחר כיומיים שלוש. לדרך זו, נמצא שהביטוי "תחילת הציהוב" הוא כללי, ובתורים מדובר למעשה בגוף מעט שונה. אמנם, אם בשלבים אלו של חיי העוף מדובר, נמצא כי השלב בו בני יונה כשרים להקרבה הוא מצומצם ביותר, במהלך ארבעה הימים הראשונים שלו. וכן לא מובנת לאור זה מסכת קנים העוסקת כולה בתורים ובני יונה בשלב בו הם מסוגלים לפרוח מקן לקן. וניתן להציע אפשרות אחרת שאל מושג הציהוב, בשלב מאוחר הרבה יותר, בגיל חמישה חדשים בערך, לאחר שבו היונה החל לעוף מעט, כאשר הנוצות כבר השחירו, אלא שעדיין ניתן להבחין בקצה הנוצות בחוטים בגוון לבן צהוב (תחילת הציהוב). עם ההתבגרות נעשות העיניים, שהיו כהות בהתחלה, צהובות, והנוצות הן ללא אותם חוטים צהובים לבנים, והן מבריקות (מוזהבות). שלב זה הוא השלב בו היונה או התור מתעופפים להם בחופשיות למרחקים.

הוא תני לה — שונה היה המשנה מפי רבו: "משעלעו". והוא אמר לה — מפרש המשנה מדעמו, ד"משעלעו" לשון "אפרוחיו יעלעו דס" — משיחא להס דס מנאי צנשר, דכי שמיט גדפא מיניה אחי מיניה דמא. מן התורים או מן בני היונה — משיחא מהן שארנה, והציא משניהן, תחלת הציוב מהו? ילא ידי נדרו או לא? הא דמנן: תחלת הציוב פסול בשניהם — משום ספיקא הוא, שמה גדולים שמה קטנים, הלכך, הנודר תורים לא ילא — שמה קטנים הם, והנודר בני יונה לא ילא — שמה גדולים הם. אכל זה שנדר אזה שירנה והציא שניהם ילא ממה נפשן: אס גדולים הם — ילא משום תורים, ואס קטנים הם — ילא משום בני יונה. או דלמא — לא גדולים יניחו ולא קטנים הו, אלא צריה צעלמא הו, דיאלו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא צאו. אמר רבא תא שמע — מדאליטריך קרא למעוטיהו. אי אמרת בשלמא — אשמועינן קרא דצריה נינהו, ואפילו היכא דליכא למישש לסקיקא, כגון צנערא דידן, דפסול — שפיר אתא קרא. אלא אי אמרת ספיקא נינהו — וקרא לא פסלינהו אלא היכא דמיחייב תורין צהדיא או בני יונה צהדיא. איצטריך קרא למעוטי — מי איכא ספיקא קמי קודשא בריך הוא? אי פשיטא לך דגדולים נינהו — אייתינהו צמורים, ואי פשיטא לך דקטנים נינהו — אייתינהו צנני יונה! וכיון דלא פשיטא לן לא הא ולא הא, מהיכא תסק אדעמין לאכשורינהו?

תוספות

והביא תחלת הציהוב שבוה ושבוה מהו ספיקא הוי ונפיק — ואם תאמר: כיון דממה נפשך האחד פסול, היאך יכול להקריב? ויש לומר: דמיבעיא ליה כגון דאם עבר כהן והקריב. אי נמי, כיון שהביאן ליד הכהן יצא ידי נדרו, מאחר דמכל מקום האחד מהן ראוי להקריב. ויש מפרשים: דבבמה איירי, דמשמע בירושלמי דמסכת מגילה שכל עופות כשרין בבמה, ואפילו תרנגולים ואפילו חיה, ולא מיעט אלא טמאין. וליתא, דהתם מיירי בבמה לבני נח, דבהדיא יליף לה בסוף זבחים (קט"ו), מייובין נח מזבח ויקח מכל בהמה הטהורה" וגומר, אבל בשאר במות איכא למאן דאמר דאין שום עוף קרב בבמה, ואפילו תורים ובני יונה. ועוד דקאמר בירושלמי דעולה אינה צריכה הפשט ונתוח, ובסוף זבחים (קכ"א) חשיב דשוותה במה גדולה לבמה קטנה לענין הפשט ונתוח. אלא ודאי בירושלמי איירי בבמת בני נח.

הוא תני לה [שנה אותה] את הברייתא הזו, והוא אמר את הפירוש לה, שהכוונה היא למה שנאמר "אפרוחיו יעלעו דס" (איוב לט, ל). ושואלים: אימת [מתין] הזמן הזה? אמר אביי: מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא [משלב שכאשר שוחט, עוקר, נוצה ממנו יוצא דס]. שהדם מצוי בו.

והוא תני לה, והוא אמר לה: "אפרוחו יעלעו דס". אימת? אמר אביי: מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא.

א **בעי רבי זירא: האומר "הרי עלי עולה מן התורים או מן בני היונה", מאלו מהם שארצה, והביא משניהם בשלב תחלת הציהוב שבוה ושבוה, מהו דינו? האם בשלב זה ספיקא הוי [ספק הוא] האם נחשב העוף גדול או קטן, ולכן כשמביא משניהם נפיק [יוצא] ידי חובת נדרו, שהרי או בני היונה או התורים כשרים הם. או דילמא [שמא] שלב זה של תחילת הציהוב כבריה בפני עצמו הוי [הוא], שהעוף בשלב זה אינו נחשב קטן ולא גדול, ואם כן, גם אם הביא משניהם לא נפיק [אינו יוצא] ידי חובת נדרו? אמר רבא, תא שמע [בוא ושמע] ממה ששנינו בברייתא, שהמיעוט "מן התורים" ו"מן בני היונה", בא ללמד: פרט לתחילת הציהוב שבוה ושבוה, שהוא פסול. ומעתה, אי אמרת בשלמא [נניח אם אתה אומר] כי בריה בפני עצמה הוי [הוא] — שפיר [יפה], מובן מדוע הוצרך הכתוב למעט, כדי שלא נבוא להכשירו כלל. אלא אי אמרת ספיקא הוי [אם אתה אומר שספק הוא], ורק משום כך אסרה המשנה להקריבו — וכי איצטריך קרא למעוטי ספיקא [הוצרך הכתוב למעט את הספק]?**

איצטריך קרא למעוטי ספיקא — תימה: דגבי קפץ אחד מן המוניין לתוכו דריש פרק קמא דבבא מציעא (ו,ב) דכולן פטורין, דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק. וגבי ספק קדמה בהרת לשער לבן ספק שער לבן קדם, דרשינן בסוף נזיר (סה,ב) דטהור, מדפתח בה הכתוב בטהרה תחלה, דכתיב: "לטהרו או לטמאו!" ומיהו מהכא לא קשיא, דהכא הכי פירושו: איצטריך קרא למעוטי ספיקא — שלא מיעט אותם ודאי אלא מספק, דקאמר ספקא הוי, ונפיק כשהביא מזה ומזה. אבל התם כולם פטורין ודאי ולא מספק, וכן ספק קדמה בהרת לשער לבן ודאי טהור. אבל גבי כוי בפרק בתרא דיומא (עד,א) מכח פירכא מדאיצטריך קרא לרבווי ספקא, קאמר דכוי בריה הויא ולא ספקא. והשתא מנא ליה? דלמא לעולם ספקא הוי, ואצטריך לרבווי מ"כל חלבו" לאסור ודאי חלבו, ולא מספק! וכן בפרק "שתי מדות" (מנחות ז,א,ב) גבי פלגס דבסמוך [כג,א]! ויש לומר: דכל ספקא דאי אפשר להתברר, כמו גבי בהרת ומעשר, דלפעמים שהוא כן ולפעמים שהוא בנין אחר — שייך למעוטי מקרא שפיר מטעם שהם ספק. אבל הכא אפשר לברר ספקא זו, דכל תחלת הציהוב שוין, וקמי שמיא גליא אם הם קטנים או גדולים, וכן בכוי ופלגס כולן שוין, הלכך לא אתא קרא למעוטי מטעם שהם ספק, שאינו ספקא קמי שמיא. וכן בסוף "יעל אלו מומיין" בבכורות (מא,ב), גבי הא דתנאי: כשהוא אומר למטה "הזכר" שאין תלמוד לומר, אלא להוציא טומטום ואנדרוינוס. ופריך: מני? אילימא תנא קמא — ספק הוא, איצטריך קרא למעוטי ספקא? התם נמי פריך מאנדרוינוס, שכולן שוין, או כולן זכרים או כולן נקבות, וקמי שמיא גליא. ואם תאמר: והא רב סבר דאנדרוינוס ספק, כדאמרין בסוף "המפלת" (נדה כח,א) מדמטמא בלובן ובאודם. ובסוף "הערל" (יבמות פג,א) פסיק כרבי יוסי דלא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, ובריה בפני עצמה דקאמר רבי יוסי בברייתא — לאו דוקא. ואפילו הכי ממעט ליה רב לענין ביאת המקדש מדכתיב (במדבר ח) "מזכר ועד נקבה תשלחו" — זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוינוס, והיכי אתא קרא למעוטי ספקא? ויש לומר: דבההיא דרב תרי מיעוטי כתיבי, דהוה מצי למכתב "מזכר ועד אדם", או "מנקבה ועד אדם", ואתי חד מינייהו לאנדרוינוס וחד לטומטום, ואם אנדרוינוס הוא זכר — אתי מזכר למעוטי מטעם שהוא משונה, ואם הוא נקבה — אתי מנקבה למעוטי מטעמא שהיא משונה. והא דפריך בבכורות גבי הא דממעט אנדרוינוס מ"זכר" "הזכר" יתירא דכתיב גבי עולה, מני? אי תנא קמא ספקא הוא, אתי קרא למעוטי ספקא? התם פריך שפיר, דאם בא למעוטי אפילו הוא זכר משום דמשונה הוא משאר זכרים, אם כן מדמעט ליה מ"הזכר" שמע מינה דזכר הוא ולא ספק, אלמא לא אתי כתנא קמא דאמר ספק הוא. ואם תאמר: והרי טומטום, דיש מהן זכר ויש מהן נקבה, ואי אפשר לברר, וקאמר רב חסדא בסוף "יעל אלו מומיין" (בכורות מב,א): סמי מכאן טומטום, משמע דטעמא משום דספקא הוא ולא אצטריך קרא למעוטי! ויש לומר: דקסבר רב חסדא דלא אתא קרא למעוטי מטעם ספק, כיון דאם הוא זכר הרי הוא כשאר זכרים, ולכך אין להעמיד המיעוט אטומטום, כיון שיש להעמידו אנדרוינוס. והכי פירושו: התם מחלוקת באנדרוינוס, דלרבנן אינו בכור, אבל טומטום דברי הכל קדוש מספק, ד"הזכרים תקדישו" דכתיב גבי בכור איכא לאוקומי למעוטי אנדרוינוס ולא טומטום, כדפירשונו. ולכך פריך: אלא מעתה בערכין יערך, דלא

בענין הציהוב. שבמקרים אלו הרי זה ספק שאינו יכול להתברר, שהרי פעמים שזה קודם ופעמים שזה קודם, ולכן התורה מורה כיצד לנהוג במקרה של ספק. אבל בענין תחילת הציהוב (והדומים לו, כגון מעמדו של אנדרוינוס) המציאות אחת היא, והיא ברורה, ורק אנחנו איננו יודעים כיצד לנהוג לגביה, וכדי ללמדנו דבר זה היה הכתוב מבאר לנו את הדין עצמו, ולא מתייחס אליו כאל מצב של ספק (רא"ה). ורמב"ן הסביר "אתי קרא למעוטי ספיקא" כך: אם רק כדי לפתור מצב של ספק — אין צורך בלימוד מיוחד של הכתובים, שהרי יש לנו כללים שונים כיצד יש לנהוג במצבי ספק! (ובכל אלה מקומות בהם הוצרכנו לכתוב מיוחד, הרי זה כדי ללמד מה הם הכללים הנגועים לאותו דין מסויים).

ועל כל פנים, אף שמסתמית דברי הגמרא נראה כי אין חולק על כך שהכתוב לא בא למעט ספקות, יש שכתב כי לדעת הרמב"ם יש מחלוקת בין חכמים האם "אתי קרא למעוטי ספיקא", וההכרעה להלכה היא שהכתוב אכן בא למעט מקרים שהם ספק (לח"מ הלכות אישות פ"ד הי"א).

אורה ההלכה

מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא עד מתי יהיו בני יונה כשרים? כל זמן שעוקר כנף ומתמלא מקום עיקרו (החיבור) דם. וכתב בכס"מ שגרסת הרמב"ם היא "עד אימתי בני יונה כשרים" (וראה ר"י קורקוס). (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פ"ג ה"ב). **האומר הרי עלי עולה מן התורים וכו'** הנודר עולת עוף מן התורים או מן בני היונה והביא תחילת הציהוב שבוה ושבוה, הרי זה ספק אם יצא ידי חובת נדרו. שלא נפשטה בעיית ר' זירא. (רמב"ם שם הלכות מעשה הקרבנות פ"ז ה"ב).

מסורת הש"ס
 ג. (הביטוי) חולין יב,ב (ושם סומנו מקבילות).
 ז. (טענה זו) יומא עד,א—ב. חגיגה ד,א. מנחות צא,ב. בכורות מא,ב. כריתות כא,א.

גרסות

ואתי דמא בכתי"מ ועוד: **ואתי מיניה דמא**.

העולם

מכי שמיט גדפא מיניה שלב זה הוא בערך כשמונה ימים לאחר בקיעת האפרוח, לאחר שקולמוסי הנוצות החלו לצאת וגוף האפרוח מתמלא דם.